

Makale Türü: Araştırma Makalesi

TÜRKİYE’DE MÜLTECİ SORUNUNUN YOKSULLUK VE REFAH SEVİYESİNE ETKİSİ¹

Cahit AYDEMİR², Emel İŞTAR IŞIKLI³, Gamze ÖZMEN⁴

Öz

Son yıllarda mülteci sorunu dünyanın en önemli problemlerinden biri haline gelmiştir. Özellikle Arap Baharı sonrasında, coğrafi ve kültürel yakınlık nedeniyle Türkiye mültecilerin sığınağı konumunu almıştır. Suriye’deki iç savaşın yoğunlaşması ve diğer ülkelerdeki istikrarsızlıklar neticesinde buralarda yaşayan insanların kendilerini güvende hissedecekleri komşu ülkelere ve diğer devletlere sığınmaları kaçınılmaz olmuştur. Özellikle Türkiye’ye gelen yoğun göçmen nüfusun Türkiye’deki sosyo-kültürel hayatı etkilediği bir gerçektir. Etkili olduğu en önemli parametrelerden bir tanesi ekonomik verilerdir. Gelen yoğun mülteci göçüne harcanan milyarlarca dolar para ülke ekonomisine ciddi bir yük oluşturmuştur. Bu yükün ülkedeki refah ve yoksulluk seviyesi üzerinde olumsuz etkisi olduğu düşünülmektedir. Bu çalışmanın amacı, Türkiye’deki mültecilerin ülke ekonomisine etkisini incelemek ve 2011-2017 yılları arasında mülteci göçü etkisiyle Türkiye’de değişen yoksulluk ve refah seviyesini değerlendirmektir. Bu amaçla BM Mülteci Örgütü (UNHCR), Türkiye İç İşleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü verileri incelenmiştir. Ekonomik veriler incelenmesi sonucunda, Türkiye’de mültecilerin sayısında artış olduğu, bu durumda Türkiye’deki sosyo-kültürel hayatı ekonomik açıdan olumsuz etkilediği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Göç, mülteci, refah seviyesi, yoksulluk seviyesi.

THE EFFECT OF REFUGEE PROBLEM ON POVERTY AND WELFARE LEVEL IN TURKEY

Abstract

In recent years, the refugee problem has become one of the most important problems in the world. Especially after the Arab Spring, it has taken refuge in Turkey due to geographical and cultural proximity refugees. As a result of the intensification of the civil war in Syria and the instability in other countries, it has become inevitable to seek refuge in neighbouring countries and other states where people living in these areas will feel safe. In particular, the high immigrant population coming is a reality in Turkey that affects economic life. In particular, the socio-cultural life in Turkey's heavily immigrant population that is a reality that affects Turkey. One of the most important parameters to which it is effective is economic data. Billions of dollars of money spent on intense refugee migration have created a serious burden on the country's economy. This burden is thought to have a negative impact on the level of welfare and poverty in the country. The aim of this study to examine the impact of refugees in Turkey, the country's economy and the impact of the refugee exodus in the years 2011-2017 to evaluate the varying levels of poverty and prosperity in Turkey. For this purpose, the UN Refugee Agency (UNHCR), Turkey Immigration Administration General Directorate Ministry of Internal Affairs and the data were analysed. The analysis of economic data, the increase in the number of refugees in Turkey, in this case the socio-cultural life in Turkey has been shown to negative affect economically.

Keywords: Poverty, Refugee migration, Welfare level.

¹ Bu çalışma, 6-7-8 Aralık 2018 tarihinde Düzce Üniversitesinde “II. Uluslararası Göç ve Mülteci Kongresi”nde sunulan “Türkiye’de Mülteci Sorununun Yoksulluk ve Refah Seviyesine Etkisi” isimli bildirinin güncellenmiş ve genişletilmiş halidir.

² Doç.Dr., Düzce Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Sigortacılık ve Sosyal Güvenlik Bölümü, cahitaydemir@duzce.edu.tr, Orcid: 0000-0002-9911-8281.

³ Dr.Öğr.Üyesi, Düzce Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Sigortacılık ve Sosyal Güvenlik Bölümü, emelistar@duzce.edu.tr, Orcid:0000-0003-3439-0871

⁴ Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sigortacılık ve Sosyal Güvenlik AB Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, gamzeozmen@duzce.edu.tr, Orcid: 0000-0002-8021-5313

Bu Yavına Atıfta Bulunmak İçin: Aydemir, C., Işıkli, E. İ., ve Özmen, G. (2019), Türkiye’de Mülteci Sorununun Yoksulluk ve Refah Seviyesine Etkisi, *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(1), 52-63

Makale Geliş Tarihi: 21/05/2019

Makale Kabul Tarihi: 26/06/2019

Makale Yayın Tarihi: 30/07/2019

1. Giriş

Türkiye, jeopolitik konumu itibarıyla Asya ve Avrupa Kıtalarının tam ortasında yer almakta ve kıtalararası geçiş bölgesi olarak kullanılmaktadır. Geçiş bölgesi konumunda yer alan Türkiye, ülkesinden çeşitli sebeplerle göç etmek isteyen mültecilerin sığınma noktalarının başında yer almaktadır. Türkiye’de mülteci sığınmalarına ilişkin süreç Cumhuriyet öncesi dönemlerden itibaren başlamış olup, cumhuriyet sonrası dönem ile birlikte halen artarak devam etmektedir. Günümüzde özellikle 2011 yılı Mart ayında başlayan Arap Baharı olarak anılan göç hareketi, savaş nedeniyle Türkiye’ye göç eden çoğunluğunu Suriyeli mültecilerin oluşturmuş olduğu göç dalgasıdır. Türkiye sınırlarına doğru yapılan bu göç hareketlerinden Türkiye ekonomik, sosyokültürel, güvenlik, hukuk ve siyasi yönlerden olumsuz olarak fazlasıyla etkilenmiştir. Yaşanan bu gelişmelerden Türkiye kentlerinden tümü etkilenmiş olsa da kimi kentlerde (Şırnak, Mardin, Şanlıurfa, Gaziantep, Kilis, Hatay) çadır şehirler kurularak mültecilerin korunmasına yönelik geniş çaplı önlemler alınmıştır. Fakat sayıları her geçen gün artan mültecilerin, barınma, sağlık, güvenlik, sosyal imkânlar açısından ihtiyaçlarını karşılamak Türkiye ekonomisini önemli ölçüde etkilemiştir.

Mültecilerin ülke ekonomilerini etkilediğine dair çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Hunt (1992) Fransa’ya 1962’de göç eden Cezayirlilerin ülke ekonomisine etkilerini incelemiştir. Çalışma sonucunda Cezayirli göçmenlerin işgücü piyasasına girmesi nedeniyle, Fransa’da işçilerin yıllık maaşlarında düşüş olduğu ve genel işsizlik oranında da artış meydana geldiği tespit edilmiştir. Braun ve Mahmoud (2014) çalışmalarında, göçmenlerin kitlesel olarak gelişinin Alman yerli halkının istihdamı üzerinde olumsuz bir etki yaratmış olduğunu dile getirmişlerdir. Borjas (2015), göçmenlerin ülkeye gelişi ile işçi ücretlerinin azaldığını ortaya koymuştur. Diğer yandan, Card (1990) Kübalı mültecilerin Miami’ye gelişinin ücretler üzerinde hiçbir etkisinin olmadığını tespit etmiştir. David ve arkadaşları ise (2018), komşu ülkelerden çatışmalar nedeniyle kaçıp Lübnan’a sığınan mültecilerin işgücü piyasası üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Sonuçlar, göçün yüksek vasıflı işçiler üzerinde herhangi bir yan etkisi olmadığını göstermiştir. Araştırmaya göre, ülkeye yapılan göçün, vasıfsız yerli işçileri olumsuz etkilediği sonucuna varılmıştır.

Türkiye’de mülteciler hakkında yapılan akademik çalışmalar bulunmaktadır. Gülyaşar’ın (2017) araştırmasına göre, yerli halkın genelinin Suriyelilerin ekonomik yük oluşturacağı görüşünde olduğu tespit edilmiştir. Canyurt (2015) çalışmasında, Suriyeli mültecilerin Türkiye’nin ekonomisine ve toplumsal yapısına olumsuz etkisi olacağını belirtmiştir. İstar Işıklı’nın (2018b) Düzce ilinde ikamet eden 24 göçmen ile yaptığı çalışmasında, göçmenlerin en fazla dile getirdiği üç sorunun, iş bulamamak, dil bilmemek ve sigortasız çalışmak olduğu sonucuna varılmıştır.

2. Geçmişten Günümüze Göç Hareketleri

Türkiye coğrafi konumu itibarı ile Orta Doğu ve Asya ülkeleri ile Avrupa ülkeleri arasında bir ülke durumundadır. Bu konum onu çatışma ve savaşların yoğun yaşandığı doğu bölgeleri ile yaşam standartları yüksek ve insan hakları bakımından gelişmiş batı arasında bir köprü kılmaktadır. İçinde bulunan konum nedeniyle özellikle Anadolu toprakları geniş göç dalgalarının geçiş yeri olmuş ve milyonlarca göçmene ikamet yeri olmuştur. Bu göç hareketlerinden Türkiye ve Türkiye’nin vatandaşları ekonomik kültürel ve sosyal alanlar gibi pek çok yönden etki altında kalmışlardır.

Anadolu topraklarına yapılan göçleri iki döneme ayırarak incelemek mümkündür. Bu dönemler, Cumhuriyet öncesi ve sonrası dönemlerdir.

2.1. Cumhuriyet Öncesi Dönem

Cumhuriyet öncesi dönemde Anadolu topraklarının çok sayıda kitlesel göçe şahit olduğu bilinmektedir. Osmanlı döneminden Cumhuriyete kadar başlıca göç hareketleri şöyle ifade edilebilir:

- 1492 yılında İspanya’da din değiştirme ve ölüm tehdidi altında kalan Yahudilerin, Osmanlı İmparatorluğuna göç etmesi (İpek-Şeber, 2012: 2).

- 1709 yılında İsveç Kralı Şarl'ın beraberindeki yaklaşık 2 bin kişilik grupla birlikte Osmanlı İmparatorluğuna sığınması.
- 1848 Macar Özgürlük savaşının kaybedilmesiyle yaklaşık 3 bin Macar'ın 1849'da Osmanlı İmparatorluğu'na gelmeleri (Ateş ve Yavuz, 2017: 1288).
- 1850'li yıllarda Kırım Tatarlarıyla başlayan göç dalgalarını, Gürcüler, Çerkezler, Dağıstanlılar, Lazlar, Arnavutlar, Boşnaklar, Pomaklar gibi grupların takip etmesi (İştar Işıklı, 2018a: 33).
- 1917 Bolşevik İhtilali'nin ardından yaklaşık 135 bin kişinin Osmanlı İmparatorluğundan koruma talep etmesi, gibi göç hareketlerinin olduğu görülmektedir (İnternet-1).

2.2. Cumhuriyet Dönemi

Cumhuriyet ve sonrası dönemde Türkiye'ye; 1922 - 1938 yılları arasında Yunanistan'dan 384 bin kişinin, 1923 -1945 yılları arasında Balkanlar'dan 800 bin kişinin, 1933 -1945 yılları arasında Almanya'dan 800 kişinin, 1988 yılında Irak'tan 51.542 kişinin, 1989 -1990 yılları arasında Bulgaristan'dan 350 bin kişinin, 1991 yılında I. Körfez Savaşı'ndan sonra Irak'tan 467.489 kişinin ve Nisan 2011 - Ekim 2017 arasında ise Suriye'de yaşanan iç karışıklıklar nedeniyle yaklaşık 3 milyon kişinin geldiği tespit edilmiştir (İnternet-2).

Nisan 2011'de Suriye'deki iç karışıklıklar nedeniyle başlayan ve halen devam etmekte olan göç hareketlerinin Türkiye'de; göçmenlerin barınma, güvenlik, sağlık hizmetleri gibi, temel ihtiyaçlarını karşılamak üzere birçok şehirde çadır kentleri kurulmuştur. Ancak yaşanan yoğun göç hareketlerinden dolayı kurulan bu çadır kentler yetersiz kalmakta ve mülteciler Türkiye'nin tüm kentlerinde yaşamlarını elverişsiz koşullarda sürdürmektedirler.

3. Suriyelilerin En Yoğun Olduğu İller

Suriyelilerin yerli nüfusa oranla en yoğun yaşadığı il % 90,25 ile Kilis'tir. Yapılan mülteci sayısı araştırmalarına göre Kasım 2018'de Kilis'te kayıtlı olan mülteci sayısı bir önceki aya göre 2 bin 702 kişi azalmış durumdadır. Kilis'te kayıtlı Suriyelilerin sayısı, Türk vatandaşlarının sayısından 13 bin 290 kişi daha azdır. Yine Kasım 2018'de yapılan belirlemelere göre İstanbul'daki Suriyeli sayısı bir önceki aya göre 3 bin 203 kişi azalmıştır. İstanbul'a yeni Suriyeli kaydı alınmamaktadır. Suriyelilerin Türk nüfusuna oranla yoğunluğunun en az olduğu şehirler ise % 0,03 oran ile Artvin ve Giresun'dur. Türkiye'de Suriyelilerin hiç olmadığı bir şehir bulunmamaktadır (İnternet-3).

Türkiye'deki geçici barınma merkezleri sayısının şehirlere göre dağılımı Tablo 1 ve Tablo 2'de gösterilmiştir (AFAD, 2018).

Tablo 1. Geçici Barınma Merkezleri

Türkiye'deki Toplam Suriyeli Sayısı*	3577792
Geçici Barınma Merkezleri Toplam Mevcudu	178965
Geçici Barınma Merkezlerinde Bulunan Suriyeli Sayısı	174256
Geçici Barınma Merkezlerinde Bulunan Iraklı Sayısı	4709
Kaynak: (İnternet-4).	

Tablo 2. Barınma Merkezlerinin Durumu

İl	Geçici Barınma Merkezi	Barınma Tipi	Gbm Mevcudu	Toplam Mevcut
Hatay	Altınözü Konteyner kenti	2056 konteyner	8179 Suriyeli	16894

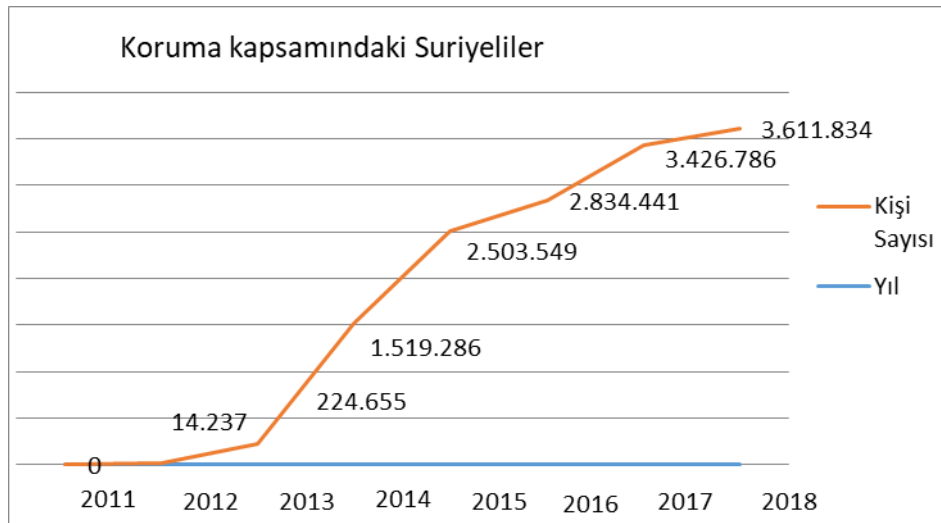
	Yayladağı Konteyner kenti	776 konteyner betonarme bölme	32	3670 Suriyeli	
	Apaydın Konteyner kenti			5045 Suriyeli	
	Güveççi Çadır kenti**			0	
Gaziantep	İslahiye Çadır kenti**	1552 çadır		0	3732
	Karkamış Çadır kenti**	1578 çadır		0	
	Nizip 1 Çadır kenti	1873 çadır		0	
	Nizip 2 Konteyner kent	908 konteyner		0	
Şanlıurfa	Ceylanpınar Çadır kenti	4972 çadır		17100 Suriyeli	64432
	Akçakale Çadır kenti	6461 çadır		21057 Suriyeli	
	Harran Çadır kenti	2069 konteyner		9729 Suriyeli	
	Suruç Çadır kenti	7028 çadır		16546 Suriyeli	
Kilis	Öncüpınar Konteyner kenti	3089 konteyner		9898 Suriyeli	24164
	Elbeyli Beşiriye Konteyner kenti	3586 konteyner		14266 Suriyeli	
Mardin	Midyat Çadır kenti**	1053 çadır		0	0
K.Maraş	Merkez Çadır kenti	5008 konteyner		16309 Suriyeli	21018
				4709 Iraklı	
Osmaniye	Cevdetiye Konteyner kenti	3352 konteyner		13585 Suriyeli	13585
Adıyaman	Merkez Çadır kenti	2302 çadır		0	0
Adana	Sarıçam Konteyner kenti	6136 konteyner		26176 Suriyeli	26126
Malatya	Beydağı Konteyner kenti	1977 konteyner		8964 Suriyeli	8964
TOPLAM	27675 çadır ve betonarme bölme (54703 kişi, %30,6)			Suriyeli	174256
	30138 konteyner (124262 kişi, %69,4)			Iraklı	4709
	57813 toplam			Toplam	178965

Kaynak: (İnternet-5).

* Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nden alınan Suriyeli kayıtları temel alınmıştır.

**Söz konusu geçici barınma merkezleri geçici süreyle kapatılmıştır.

Tablo.2 incelendiğinde geçici barınma merkezlerinin Hatay, Gaziantep, Şanlıurfa, Kilis, Mardin, Kahramanmaraş, Osmaniye, Adıyaman, Adana ve Malatya illerinde bulunduğu görülmektedir. Ülkedeki toplam Suriyeli sayısı 3 buçuk milyonu bulurken, barınma merkezlerinde kalan Suriyeli sayısı yaklaşık 175 bin kişidir. Bu merkezlerde ikamet yeri olarak çadır ve konteyner kullanılmaktadır. Geçici koruma kapsamındaki Suriyelilere ilişkin veriler grafik şekil-1'deki gibidir.

Kaynak: (İnternet-6).

Şekil 1. Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler

Şekil 1 incelendiğinde geçici koruma kapsamına alınan Suriyelilerin ülkede özellikle 2012 yılı ve sonrasında görülmeye başladığı tespit edilmiştir. Buna göre 2012 yılında 14.237 Suriyeli geçici koruma altında kalırken 2018 yılı itibari ile bu rakam 3 611 834 kişiyi bulmuştur.

Tablo 3: Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyeliler

Yaş	Erkek	Kadın	Toplam
Toplam	1. 959. 970	1. 651. 864	3.651. 834
0-4	299. 877	280. 082	579. 959
5-9	246. 756	231. 615	478. 371
10-14	192. 644	176. 618	369. 262
15-18	161. 230	128. 568	289. 798
19-24	320. 367	225. 218	545. 585
25-29	197. 422	141. 568	338. 990
30-34	162. 779	121. 016	283. 795
35-39	113. 784	90. 041	203. 825
40-44	76. 101	69. 204	145. 305
45-49	57. 435	53. 921	111. 356
50-54	46. 462	44. 714	91. 176
55-59	31. 100	31. 189	62. 289
60-64	22. 360	23. 156	45. 516
65-69	14. 522	14. 640	29. 162
70-74	8. 035	8. 905	16. 940
75-79	4. 533	5. 505	10. 038
80-84	2. 552	3. 326	5. 878
85-89	1. 320	1. 682	3. 002
90+	691	896	1. 587

Kaynak: (İnternet-7).

Tablo 3 verilerine göre, geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin 1 959 970 kişisinin erkek, 1 651 864 kişisinin ise kadın olduğu görülmüştür. Yaşlarına göre dağılımına bakıldığında Suriyelilerin çoğunluğunun 24 yaş altı genç ve çocuk nüfustan oluştuğu tespit edilmektedir. Bilhassa 0-4 yaş arası nüfus grubunun yoğunluğu tabloda dikkat çekmektedir.

4. Suriyelilerin Yoksulluk ve Refah Seviyesine Etkisi

Türkiye'ye göç eden Suriyeli mültecilerin ülkenin sosyo-ekonomik durumuna olumlu ve olumsuz etkileri söz konusudur. Bu etkilerin bir kısmı şunlardır:

4.1. Olumsuz Etkiler

4.1.1. Yaşanan Ekonomik Sorunlar

Suriye'den gelen mülteciler için Türkiye yüksek miktarda harcamalar yapmış ve onların iyi koşullarda yaşayabilmeleri için büyük uğraşlar vermiştir. Bunun yanı sıra mültecilerin ucuz iş gücü olarak görülmesinden dolayı kayıt dışı istihdam ve Türkiye vatandaşları ile işgücü arzı ve talebi açısından rekabet yaratmıştır. Emek piyasasında mültecilerin kayıt dışı çalışmalarının kolay olduğu gözlenmektedir. Suriyelilerin çoğunlukla bulunduğu alanlara bakıldığında, emek yoğun olan inşaat,

tekstil, imalat, sanayi kollarında istihdam edildikleri görülmektedir (Kaya, 2016). Bu alanların çoğu eğitim istemeyen insan gücü gerektiren sektörlerdir. Bu alanlarda çalışan mülteciler ekonomik olarak ihtiyaçlarını karşılayabilecekler ve Türkiye’de güvenlik açısından tehdit oluşturabilecek ve suç kabul edilecek eylemlerden uzak duracaklardır.

Tablo 4. Suriyeliler İçin Yapılan Harcamaların Kaynakları

2015 Bütçe Ödenekleri		
Maliye Bakanlığı	1.136.983.000	2015
Hazine Müsteşarlığı	71.292.000	2015
Milli eğitim Bakanlığı	46.243.000	2015
Milli Savunma Bakanlığı	32.102.000	2015
Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	30.725.000	2015
Ara Toplam	1.315.000.000	2015
2011-2015 Harcamaları		
Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı	21.689.000	2011-2015
Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı	18.400.000	2011-2015
Tarım Gıda ve Hayvancılık Bakanlığı	14.793.000	2011-2015
Emniyet Genel Müdürlüğü	12.174.000	2011-2015
Orman ve Su İşleri Bakanlığı	11.973.000	2011-2015
Kamu Hastaneleri Kurumu	9.876.000	2011-2015
İçişleri Bakanlığı	9.443.000	2011-2015
Adalet Bakanlığı	8.029.000	2011-2015
Halk Sağlığı Kurumu	7.643.000	2011-2015
Gençlik ve Spor Bakanlığı	7.275.000	2011-2015
Jandarma Genel Komutanlığı	7.089.000	2011-2015
Sağlık Bakanlığı	3.706.000	2011-2015
Diyanet İşleri Başkanlığı	3.447.000	2011-2015
Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı	3.327.000	2011-2015
Kültür ve Turizm Bakanlığı	2.691.000	2011-2015
AFAD Başkanlığı	2.573.000	2011-2015
Ara Toplam	140.000.000	2011-2015
Toplam	1.451.000.000	2011-2015

Kaynak: Erdoğan, M. ve Ünver, C., (2015), “Türk İş Dünyasının Türkiye’deki Suriyeliler Konusunda Görüş Beklentisi ve Önerileri” Kasım, Türkiye İşveren Konfederasyonu Yayın No:353, Ankara, s: 39.

Tablo 4’te görüldüğü üzere Türkiye’de barınmakta olan Mültecilere özellikle de Suriyelilere bakanlık ve kamu kurumlarınca ciddi anlamda harcamalar yapılmış ve devlete yük olmuşlardır.

4.1.2. Sağlık Sorunları

Mültecilerin Türkiye’ye girişlerinde kayıt altına alınmaları gerekmektedir. Çünkü kayıt altına alınmadıklarında ihtiyaçlarına yönelik gerekli önlemler alınmaz ve gerek sağlık gerekse barınma gibi birçok olanaktan faydalanamazlar. Sağlık hizmetlerinden faydalanamayan mülteciler birçok hastalığın yanı sıra bulaşıcı hastalıklara da yakalanarak Türkiye’deki vatandaşların sağlığını da

tehdit etmektedirler (Öztürk & Çoltu, 2018). Mültecilere sağlık sorunlarının giderilmesi için ücretsiz hizmet verilmektedir. Saleh, Aydın ve Koçak'ın araştırmasına göre (2018), hem kamplarda hem de kamp dışında olmak üzere Türkiye'de genel sağlık sistemine kayıtlı olan 3.222.000 Suriyeli bulunmaktadır. Suriyelilerin sağlık durumları, başka ülkelerde mülteci statüsünün bulunup bulunmadığına bakılmaksızın trajiktir. Yabancı ülkelere ise Suriyeli çocuklara tıbbi yardımda bulunma çabası gösterilmiş ve 2017 yılına kadar 3 milyona yakın Suriyeli çocuklara tıbbi tedavi sunulmuştur (Alsayed & Wildes, 2018).

4.1.3. Eğitime Yönelik Sorunlar

UNICEF (2017) verilerine göre, çatışmalardan 13,5 milyon Suriyeli etkilenmiştir ve bunun 6 milyondan fazlası çocuktur. Bu çocuklardan 3 milyonu Türkiye'de mülteci olarak bulunmaktadır (Alsayed & Wildes, 2018). Bu durum çocuklara yönelik hizmetlerin üzerinde durulmasını gerekli kılmıştır. Türkiye, geçici koruma kapsamında bulunan 5-14 yaş aralığındaki yaklaşık 800.000 Suriyeli çocuğun eğitim alabilmesi için, geçici eğitim merkezlerinin oluşturulmasına imkan sağlamıştır (Göç İdaresi, 2018). Ancak birçok Suriyeli vatandaş ekonomik koşulların yetersizliğinden eğitim merkezlerine erişememekte, lisan meselesinden dolayı da devlet okuluna gidememektedir. AFAD (2014) Türkiye'de Suriyeli Kadınlar Raporu'nun verilerine göre kadınların okuma yazma bilmeme oranı %21'dir. Bu durum sadece çocuklara değil kadınlara yönelik de eğitimlerin verilmesini gerekli kılmaktadır. Diğer yandan erkek Suriyeliler de eğitim ihtiyacı içerisinde. 2014 yılında AFAD tarafında yapılan bir çalışmada, kamp dışında yaşayan Suriyelilerin yaklaşık yarısının herhangi bir mesleğe sahip olmadığı tespit edilmiştir (Kaygısız, 2017). Bu durum özellikle erkeklere yönelik mesleki teknik eğitimin gerekliliğini göstermektedir.

4.1.4. Lisan Sorunu

Sığınmacıların en fazla karşılaştıkları sorunlardan biri dil bilmemektir. Türkçe konuşamayan sığınmacılar insani yardım ve sağlık hizmetleri gibi desteklerden faydalanamamakta, iş bulmakta problem yaşamaktadır. Ayrıca dil bilmemeleri nedeniyle kamu kurumlarındaki işlemlerini gerçekleştirmekte zorluk yaşamaktadır. (Öztürk ve Çoltu, 2018:193). İhtar Işıklı'nın (2018b:20) Düzce ilinde 24 göçmen ile gerçekleştirdiği çalışmada, belirtilen en önemli sorunlar arasında dil bilmemek olduğu tespit edilmiştir. Mülteci çocuklara yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde hedef dilden kaynaklı bazı sorunların yaşandığı da tespit edilmiştir. Bu sorunlar ele alındığında özellikle telaffuzdaki problemlerin ön plana çıktığı, Arapça Türkçe arasındaki alfabe farklılığının ve bunun bir yansıması olarak ünlü-ünsüz harflerde çocukların zorlandığı görülmüştür. Bu bulgu, dilin yani Türkçenin çocuklar için bir problem olduğunu ortaya koymaktadır. Bu sorunlar da toplumsal düzene uyumlarını etkilemektedir.

4.1.5. Güvenlik Sorunu

Gittikleri ülkede barınma yanlarında getirdikleri birikimleri biten sığınmacılar, zorunlu ihtiyaçlarını temin edebilme konusunda endişe taşınmaktadır. Parasal sıkıntıları sebebiyle kirasını ödeyemeyen, gıda bulmakta problemler yaşayan sığınmacılar ciddi asayiş sorunlarını gündeme getirmektedirler (Öztürk & Çoltu, 2018).

Ev sahiplerinin; "Kıramı ödeyemez" veya "Çok kalabalıklar evimi yıpratırlar" gibi nedenlerle güvenli ikamet yeri bulamayan mülteciler sokaklarda, parklarda yaşamlarını devam ettirmeye çalışmaktadır. Bazı ev sahipleri ise evlerini normalin çok üzerinde kira talep etmektedir (İhtar Işıklı, 2018a: 36).

4.2. Olumlu Etkiler

4.2.1. İstihdam Meydana Getirme Etkisi

Suriyeli mülteciler işgücü piyasasına işveren olarak girerek, ülke ekonomisine katkıda bulunmaktadır. 2011 yılında Suriyeliler tarafından açılan şirket sayısı 72 iken, bu rakam 2016

yılında 1764 olmuştur. 2016 yılı verilerine göre 2016 yılında ortak olunan şirketlerdeki Suriyelilerin sermaye toplamı 272.94 milyon TL'dir. Bu şirketler mültecilerin en yoğun olarak yaşadığı yerlerde kurulmuştur. 2014 verilerine göre bunlar Türkiye'de en fazla İstanbul (559 şirket), Gaziantep (222 şirket) ve Mersin (203 şirket) illerinde bulunmaktadır. (Kaygısız, 2017). Bu yönü ile işveren Suriyeliler, istihdam saplayıcı bir rol üstlenmişlerdir.

Kayıt dışı istihdam genelde emek yoğun sektörlerde görülmektedir. Bunun sebebi ise vasıfsız iş gücü gereksiniminin sermaye yoğun sektörlerde daha fazla talep edilebilir olmasıdır. Bu özellikler toplumsal fayda olarak düşünüldüğünde olumlu bir etkiye sahiptir. Türkiye'de mülteciler özellikle yerli halkın çalışmak istemediği yer ve alanlarda istihdam edilmektedir. Ayrıca mülteciler vasıf gerektirmeyen işkollarında yoğun bir şekilde bulunmaktadırlar. Ancak Türkiye geneli dikkate alındığında mültecilerin işgücü piyasasına tesirinin hayli sınırlı bulunduğu, özellikle yoğun yerleşimlerinin bulunduğu yerlerde istihdam, işsizlik ve işgücüne katılım oranlarında ciddi dalgalanmaların mevcut olduğu görülebilmektedir. Mülteciler bilhassa kayıtdışı istihdam üzerinde etkili olmaktadır (Aygül, 2018: 80).

Tablo 5. Kayıtdışı İstihdam Oranları

Yıllara Göre Türkiye'deki Mültecilerin Kayıt Dışı İstihdam Oranları						
2012	83,61	24,51	27,89	22,73		39,02
2013	83,28	22,04	25,23	20,09		36,75
2014	82,27	22,32	20,26	21,09	36,61	34,97
2015	81,16	21,23	19,13	20,05	35,58	33,57
2016	82,09	21,72	20,02	20,35	35,76	33,49
2017	83,33	22,01	20,03	20,95	35,8	33,97

Kaynak: İnternet-8

4.2.2. Gelir Etkisi

Kayıt dışı istihdamın bir diğer etkisi de gelir etkisidir. Gelir etkisi bireyin harcanabilir gelirini yükseltme çabası biçiminde ifade edilebilir. İşverenler için kayıt dışı istihdam; vergi ve sigorta fonlarından muaf iş gücü demektir. Kayıt dışı şekilde de olsa yeni bir iş bulan ve gelir seviyesi artan çalışanlar piyasa da talep yaratacaklar, tüketim ve yatırım mallarına olan talebi artırarak milli gelir seviyesini yükselteceklerdir (Yılmaz, 1998).

Özellikle Suriyeli sığınmacılar buldukları bölgelerde kira bedellerinin yükselmesine neden olmaktadır. Bu husus ev sahipleri için fırsat oluştururken diğer kiracılar için bir problem haline almaktadır. Bilhassa sığınmacıların yoğun olduğu sınır şehirlerinde kiralık ev bulmak oldukça zor hale gelmiştir. Sınır bölgelerdeki göç nedeniyle artan nüfus, kiraların yanı sıra temel gıda maddelerinde de fiyat artışlarına neden olmaktadır. Fiyat artışları da enflasyonu tetiklemektedir. Durum öyle ki, yoğun göç alan Gaziantep ve Kilis gibi şehirlerde enflasyon oranı Türkiye ortalamasını geçmiş haldedir. (Orhan ve Gündoğar, 2015: 17; Türkcan, 2017: 789).

Kamplarda barınmakta olan Suriyelilere insani yardımlar özellikle mevcut bölgelerdeki yerel işletmeler tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu husus bilhassa gıda ve tekstil işletmeleri için bir fırsat oluşturmuştur. (ORSAM, 2015, s. 18). Diğer yandan Suriyeliler, Türk mallarını Ortadoğu pazarına ulaştırma konusunda faydalı olmaktadır. Özellikle Halepli tüccarların yaptıkları ticaretin ülke gelirine olumlu etkisi olmaktadır (Yalçınkaya ve Yalçınkaya, 2017: 87-88).

Suriyeli sığınmacılar varlığı belediyecilik hizmetlerinin aksamasına neden olmaktadır. Diğer yandan ülkenin yapmış olduğu insani yardımların maliyeti günden güne fazlalaşmaktadır. Bu olumsuzlara karşın Suriyeli yatırımcıların Türkiye'yi seçmeleri olumlu bir gelişmedir. Üstelik

mültecilere sağlanan yardımların, yerel kaynaklardan karşılanması bölge ekonomilerini canlandırmaktadır (Aygül, 2018).

4.2.3. Rekabet Gücünü Arttırması

Mültecilerin yeni bir ülkeye geldiklerinde karşılaştıkları en büyük sorunlardan biri işsizliktir. Bu kişiler, iletişimde yaşanan zorluklar, diplomalarının geçerli olmaması, kültürel ve dini sebeplere dayalı olarak ayrımcılık uygulanması gibi nedenlerle işe alınmak istememektedir. İş bulmayan mültecilerin bir kısmı bu sorunu girişimci olarak çözmektedir. Gittiği yerde kendi işyerini kuran mülteciler, rekabet gücünü arttıran bir faktör olarak ekonomide önemli rol oynamaktadır. Sadece Suriyelilerin açmış olduğu işyeri sayısına bakarak bile ekonomiye katkıları görülebilir. Suriyeliler 2011 yılından bu yana Türkiye’de 10 binin üzerinde işletme açmış, bu işletmelerde 100 bin kişi istihdam imkanı bulmuştur (İnternet-9).

Suriyelilerin açtığı şirket istatistikleri, 2017 yılından itibaren her ay Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV) tarafından bülten halinde yayınlanmaktadır. TEPAV’ın en son hazırladığı Suriye Sermayeli Şirketler Bülteni Şubat 2019 verilerine göre, Şubat 2019 itibariyle Suriye ortak sermayeli kurulan şirket sayısının en yüksek olduğu illerin başında İstanbul gelmektedir. Diğer iller ise, Mersin, Hatay ve Adana olarak sıralanmaktadır (TEPAV, 2019). Tablo 6’da illere göre Suriye ortak sermayeli şirket sayıları ve sermaye miktarları verilmiştir.

Tablo 6. İllere göre Suriye ortak sermayeli kurulan şirket sayısı (Şubat 2019)

	Şirket Sayısı	Toplam Sermaye (Bin TL)	Suriye Ortak Sermayesi (Bin TL)
İstanbul	54	13.510	10.372
Mersin	7	1.100	690
Hatay	6	2.600	757
Kilis	1	1.000	670
Antalya	1	400	200
Bursa	1	300	150
Adana	1	200	200

Kaynak: (TEPAV, 2019)

Şirket sayısı olarak değerlendirildiğinde Türkiye’de İstanbul ilinde en fazla Suriye ortak sermayeli şirketin kurulmuş olduğu görülmektedir. Ancak illerde Suriyeli şirketlerin, diğer yabancı sermayeli şirketlere oranı bağlamında değerlendirildiğinde en yüksek oranın Mersin’de olduğu görülmektedir. Şubat 2019’da Suriye ortak sermayeli kurulan şirketlerin yabancı ortak sermayeli şirketler içindeki payı Mersin’de yüzde 24,1, Hatay’da yüzde 22,2, Kilis’te yüzde 16,7 olarak tespit edilmiştir. Bu illeri Adana (yüzde 12,5), İstanbul (yüzde 8,4) ve Bursa (yüzde 3,7) takip etmiştir (TEPAV,2019).

Mülteciler kurdukları işletmeler ile ülke ekonomisinde olumlu etkide bulunmaktadır. Ancak bazı durumlarda kurulan işletmeler haksız rekabete de sebebiyet vermektedir. Bazı işletmecilerin maliyetlerini düşürmek için, meşru olmayan şekilde işlerini sürdürdükleri ve kayıt dışı olarak personel istihdam ettiklerini söylemek mümkündür. Özellikle lokanta, berber, kahvehane gibi bağımsız işyerleri açan mültecilerin çoğunun işletmelerinin kaçak konumda olduğu yani vergi mükellefi olmayıp işletme ruhsatlarının bulunmadığı belirtilmektedir. Bu husus, haksız rekabetin oluşmasına bir neden oluşturabilmektedir (Aygül, 2018:73-74).

5. Sonuç

Göç, toplumun genel yapısını, sosyal ve ekonomik durumunu etkileyen bir durumdur. Göç veren ve göç alan yerler bakımından tesirleri farklı özellikler göstermektedir. Anadolu toprakları çok eski tarihlerden beri gerek iklim gerekse toprak verimliliği gibi nedenlerle göç alan bir konumda bulunmaktadır.

Çalışmada önce Osmanlı'dan günümüze Anadolu'ya yapılan göç hareketleri konusunda genel bir bilgi verilmiştir. Daha sonra ise Türkiye'de bulunan mültecilerin çoğunlukta olması nedeniyle Suriyeliler üzerinde durulmuştur. Suriyelilerin yoğun olduğu iller ve onların Türkiye'deki yoksulluk ve refah seviyesine etkisi incelenmiştir. Suriyeli mültecilerin ülkeye olan etkisi incelendiğinde, olumsuz tarafının ağır bastığı görülmüştür. Mültecilerin işveren olarak ülke ekonomisine katkı sağlayarak istihdam meydana getirme etkisi yarattığı, kurduğu işyerleri ile milli geliri yükselttiği ve rekabet gücünü arttırdıkları tespit edilmiştir. Diğer yandan, mültecilerin çeşitli ekonomik sorunlara; kayıt dışı istihdama, emek arzının ucuzlamasına ve devlet harcamalarının artmasına neden olduğu sonucuna varılmıştır. Mülteciler ayrıca eğitim ve sağlık alanlarında da çeşitli sorunlara neden olmaktadır. Bunların başında, çeşitli bulaşıcı hastalıkların Türkiye'ye gelişi, hastanelerde yoğunluğun artması, dil bilmeme nedeniyle eğitim sistemine adapte olamama ve kamu kurumlarıyla işlem yapmakta zorlanma gibi problemler gelmektedir. Diğer yandan kira ödeyemeyen veya sokakta yaşayan mültecilerin güvenlik sorununa neden olduğu sonucuna varılmıştır.

Suriye savaşının ve ardından yaşanan mülteci göçünün eğitim, sağlık, güvenlik, istihdam ve toplumsal birleşmede birçok sorun yaratacağı açıktır. Bu birleşmenin Türkiye'nin iç politikasını doğrudan etkileyeceği ve bu sürecin uzun süreceği kaçınılmaz görülmektedir (Öztürk & Çoltu, 2018). Suriye'deki çatışma ve savaş hali son bulsa da Türkiye'de yaşamakta olan mültecilerin birçoğunun ülkelerine geri dönmeyeceği düşünülmektedir. Türkiye'de artarak devam eden Suriyeli mülteci sorununun içinden çıkılamayan bir hal alması kaçınılmazdır. Özellikle toplumsal uyum açısından dil, kültür ve yaşam tarzı farklılıkları Türkiye'de yaşayan Türk vatandaşları ile mülteciler arasındaki entegrasyonu güçleştirmektedir. Bu anlamda Türkiye'de yaşayan Türk vatandaşları ve Suriyeli mültecilerin uyum içinde yaşamalarını sağlayacak geniş kapsamlı mülteci politikası hayata geçirilmelidir. Suriyelilerin kültürel anlamda adaptasyonu için dil kurslarının sayıları artırılmalı ve kamu kurumlarına (özellikle hastanelere) daha fazla dil bilen personel görevlendirilmelidir. Suriyeli mültecilerin işgücü piyasasında kayıt dışı olarak çalışmalarının önüne geçilmelidir. Bu konuda gerek vergi indirimi, gerekse SGK primlerinin bir kısmının devlet tarafından ödenmesi gibi yöntemler seçilerek çalışan mültecilerin kayıt altına alınması sağlanmalıdır. Diğer yandan Türkiye'ye göç etmiş vasıflı, eğitilmiş Suriyelilerin verimli sahalarda değerlendirilemedikleri görülmektedir. Bu hususta Suriyelilerin diploma denklik problemlerine çözüm getirilmeli ve tüketici nüfusun üretken hale getirilmesine çalışılmalıdır. Mülteci nüfusun, üretici nüfus içerisine dahil edilip ülke ekonomisinin gelişimine katkıda bulunabilmeleri için, mesleki teknik eğitime yönlendirilmesi gerekmektedir.

Kaynakça

- Afad (2014). Türkiye'de Suriyeli Kadınlar Raporu. Ankara [https://www.afad.gov.tr/upload/Node/17934/xfiles/turkiye-deki-suriyeli-kadınlar - 2014 2 .pdf](https://www.afad.gov.tr/upload/Node/17934/xfiles/turkiye-deki-suriyeli-kadınlar-2014-2.pdf) (Erişim: 12.12.2018).
- Afad (2018) Geçici Barınma Merkezleri, [https://www.afad.gov.tr/upload/Node/2374/files/15_10_2018_Suriye_GBM_Bilgi_Notu_1.p df](https://www.afad.gov.tr/upload/Node/2374/files/15_10_2018_Suriye_GBM_Bilgi_Notu_1.pdf) (Erişim: 01.12.2018).
- Alsayed, A. & Wildes, V. (2018). Syrian Refugee Children: A Study of Strengths and Difficulties, Journal of Human Rights and Social Work, April 2018, [https://www.researchgate.net/publication/324417129_Syrian_Refugee_Children_A_Study_o f_Strengths_and_Difficulties/download](https://www.researchgate.net/publication/324417129_Syrian_Refugee_Children_A_Study_of_Strengths_and_Difficulties/download) (Erişim: 13.12.2018).
- Ateş, H. ve Yavuz, Ö. (2017). (G)öçmen (Ö)tekileştirme ve (Ç)ok Kültürlülük. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Y.2017, C.22, Göç Özel Sayısı, s.1287-1301.
- Aygül, H. H. (2018). Mülteci Emeğinin Türkiye İşgücü Piyasalarındaki Görünümü ve Etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 9 (20), 68-82.

- Borjas, G. J. (2015). The wage impact of the Marielitos: A reappraisal. *ILR Review*, 0019793917692945.
- Braun, S., & Mahmoud, T. O. (2014). The employment effects of immigration: evidence from the mass arrival of German expellees in postwar Germany. *The Journal of Economic History*, 74(1), 69.
- Canyurt, D. (2015). Suriye Gelişmeleri Sonrası Suriyeli Mülteciler: Türkiye’de Riskler. *Akademik Bakış Dergisi*, S. 48, 127-146.
- Card, D. (1990). The impact of the Mariel boatlift on the Miami labor market. *Industrial & Labor Relations Review*, 43(2), 245-257.
- David, A., Marouani, M.A., Nahas, C. and Nilsson, B. (2018) The economics of the Syrian refugee crisis in neighboring countries. The case of Lebanon. <http://erf.org.eg/publications/the-economics-of-the-syrian-refugee-crisis-in-neighboring-countries-the-case-of-lebanon/> (Erişim: 13.12.2018)
- Erdoğan, M. ve Ünver, C., (2015), “Türk İş Dünyasının Türkiye’deki Suriyeliler Konusunda Görüş Beklentisi ve Önerileri” Kasım, Türkiye İşveren Konfederasyonu Yayın No:353, Ankara.
- Gülyaşar, M. (2017). Suriyeliler ve Vatandaşlık: Yerel Halk ve Suriyeli Sığınmacılar Çerçevesinde Bir Değerlendirme. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 7 (13), 678-705.
- Hunt, J. (1992). The impact of the 1962 repatriates from Algeria on the French labor market. *Industrial & Labor Relations Review*, 45(3), 556-572.
- İpek-Şeber, N. (2012). II. Abdülhamid Döneminde Rusya ve Romanya’dan Gelen Yahudi Muhacirler. *Tarih Dergisi*, Sayı 53 (2011 / 1), 39-61.
- İştar-İşıklı, E. (2018). Türkiye’deki Göçmenlere Yönelik Sosyal Politikaların İncelenmesi, *Turan-Sam Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi*, 10 (37), 32-38.
- İştar-İşıklı, E. (2018b). Göçmenlerin Durumu: Düzce İli Örneği, *Dezavantajlı Gruplar Üzerine Araştırmalar* (Ed. Emel İştar-İşıklı), Ankara: Akademisyen Kitabevi, 1-38.
- Kaygısız, İ. (2017). Suriyeli Mültecilerin Türkiye İşgücü Piyasasına Etkileri, <http://www.fes-tuerkei.org/media/pdf/D%C3%BCnyadan/2017/Du308nyadan%20-%20Suriyeli%20M%C3%BCltecilerin%20T%C3%BCrkiye%20I307s327gu308cu308%20Piyasasina%20Etkileri%20.pdf>, (Erişim: 13.12.2018).
- Öztürk, S. ve Çoltu, S., (2018), Suriyeli Mültecilerin Türkiye Ekonomisine Etkisi, *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (13), 188-198.
- Saleh, A., Aydın, S. ve Koçak, O. (2018) A comparative Study of Syrian Refugees in Turkey, Lebanon, and Jordan: Healthcare Access and Delivery, *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8 (14), 448-464.
- TEPAV (2019), Suriye Sermayeli Şirketler Bülteni Şubat 2019, https://www.tepav.org.tr/upload/files/1553494259-2.TEPAV_Suriye_Sermayeli_Sirketler_Bulteni_Subat_2019.pdf, Erişim: 26.04.2019.
- Yıldız, Ö. G. T., & Yıldız, İ. (2017) Suriyelilerin Türkiye Ekonomisinde Kayıt Dışı İstihdama Etkileri Ve Bunun Yansıması Olarak Türkiye’ye Maliyetleri Üzerine Bir İnceleme. *İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi*, 2(3), 30-46.

İnternet Kaynakları

- İnternet-1: http://www.goc.gov.tr/icerik6/goc-tarihi_363_363_380_icerik, (Erişim: 12.12.2018).
- İnternet-2: http://istanbul.goc.gov.tr/tr/page/goc_goc-tarihi-380, (Erişim: 25.04.2019).
- İnternet-3: <https://muleteciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi>.
- İnternet-4: https://www.afad.gov.tr/upload/Node/2374/files/15_10_2018_Suriye_GBM_Bilgi_Notu_1.pdf (Erişim: 01.12.2018).

İnternet-5:

https://www.afad.gov.tr/upload/Node/2374/files/15_10_2018_Suriye_GBM_Bilgi_Notu_1.pdf
(Erişim: 01.12.2018)

İnternet-6: http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecicikoruma_363_378_4713, (Erişim: 13.12.2018).

İnternet-7: http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713, (Erişim: 13.12.2018).

İnternet-8:

http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/calisan/kayitdisi_istihdam/kayitdisi_istihdam_oranlari/kayitdisi_istihdam_orani, (Erişim: 11.12.2018).

İnternet-9: <https://tr.euronews.com/2018/09/26/turkiye-de-isyeri-acan-suriyeliler-100-bin-kisiye-istihdam-sagliyor>, Erişim: 26.04.2019